

గిట్టుబాటు ధర కోసం బంగాళా దుంపలను నాణ్యత వారీగా వేరు చేస్తున్న బంద్రానీ రైతన్నలు

సమష్టిగా మార్కెటింగ్

అదనపు విలువల సాధనకు తొలి అడుగు

నవీన్ కుమార్ శుక్లా, కమలేశ్ గురురాణి

క్షేత్ర స్థాయిలోనే నాణ్యత ఆధారంగా గ్రేడింగ్ ప్రకారం వేరు చేయడం అన్న అతి చిన్న ప్రక్రియ ఉత్తర కాశీ జిల్లాలోని రైతన్నలకు మెరుగైన గిట్టుబాటు ధరలు లభించేందుకు అధిక ఆదాయం సంపాదించేందుకు తోడ్పడింది. ఉత్పత్తులకు అదనపు విలువను సంతరించడమే కాకుండా ఈ చిన్న ప్రయత్నం బేరసారాలలో రైతులకు మరింత శక్తి సామర్థ్యాలను సమకూర్చిపెట్టింది.

హిమాలయ పర్వత ప్రాంతాలలో నివసించే గ్రామీణ ప్రజానీకం తమ జీవనోపాధిని గడుపుకునేందుకు ఎక్కువగా వ్యవసాయ సంబంధిత కార్యకలాపాలపైనే ఆధారపడి ఉంటారు. ఈ ప్రాంతంలో వరి, సోయాబీన్, చిరుధాన్యాలు, బంగాళాదుంపలు,గోధుమ,పచ్చబఠాణీలనుసాగుచేస్తుంటారు. మిల్లెట్స్‌తోపాటు పప్పు ధాన్యాలను కూడా విస్తృతంగా పండిస్తుంటారు. ఉత్తరాఖండ్ రాష్ట్రవ్యాప్తంగా భౌగోళిక స్థితిగతులు, వాతావరణ పరిస్థితులు ఇలాంటి సీజనేతర కూరగాయల సాగుకు అనుకూలంగా ఉంటుంది.

ఉత్తర కాశీ పరిసరాలలోని భట్వారీ బ్లాక్‌లోని వాతావరణం పర్యావరణపరంగా అత్యంత సున్నిత ప్రదేశం. ఏటా ఇక్కడ చాలా ఎక్కువ మోతాదులో వర్షాలు కురుస్తుంటాయి. 2013 జూన్ మాసంలో కురిసిన అత్యంత భారీ వర్షాలు వరదలకు దారితీసి జలప్రళయం సృష్టించాయి. ఊళ్లకు ఊళ్లు నీటిలో కొట్టుకుపోయాయి. పెద్ద ఎత్తున ప్రాణనష్టం కూడా జరిగింది.

ఈ నేపథ్యంలో ఇక్కడి గ్రామాలను స్వయంసమృద్ధం చేసి స్థిరంగా నిలబెట్టడానికి రిలయెన్స్ ఫౌండేషన్ 2014లో నడుం బిగించింది. ఉత్తర కాశీ జిల్లాలోని భట్వారీ ప్రాంతంలో 5 గ్రామాలలో ఉన్న వ్యవసాయదారులతో కలిసి పని ప్రారంభించింది. ఈ ప్రాంతం ఒక రకంగా చాలా సమస్యాత్మక

గ్రామ అసోసియేషన్

గ్రామ స్థాయిలో ఏర్పాటు చేసిన అసోసియేషన్లు చాలా శక్తివంతంగా ఉండి స్థానిక కమ్యూనిటీ ఆధీనంలో పనిచేసే వ్యవస్థలు, రిలయెన్స్ ఫౌండేషన్ వీటి ఏర్పాటుకు వీలుగా కమ్యూనిటీలను సమీకరించి, వాటిని గ్రామ స్థాయి అసోసియేషన్లుగా ఏర్పడేందుకు తోడ్పడుతోంది. ఉమ్మడి యాజమాన్యం కింద సమష్టి నిర్ణయాల మేరకు ప్రతి ఒక్కరి సంక్షేమానికి ఇవి కృషి చేయాల్సి ఉంటుంది. ఉమ్మడి ఆకాంక్షలకు తగినట్లుగా నిర్దేశించుకున్న లక్ష్యాలను సాధించడమే ఈ అసోసియేషన్ల ప్రధాన కర్తవ్యం.

గ్రామంలో నివసించే ప్రతి కుటుంబానికీ ఇందులో సభ్యత్వం పొందేందుకు అర్హత ఉంటుంది. ఇందుకు అవసరమైన ఫీజులను నిర్ణయించే స్వేచ్ఛ అసోసియేషన్‌కు ఉంటుంది. అసోసియేషన్ తీసుకునే ఏ నిర్ణయంలోనైనా ప్రతి సభ్య కుటుంబం పాత్ర తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. సామాజికపరంగానూ, ఆర్థికపరంగానూ మాత్రమే కాకుండా, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను నిర్ణయించుకుని వాటిని చేపట్టడానికి అవసరమైన సాంకేతిక సహాయం కూడా సభ్యులందరికీ అందుబాటులోనే ఉంటుంది. అదే సమయంలో వాతావరణ పరిస్థితులు, మార్కెట్ సమాచారం, విత్తనాల లభ్యత వివరాలు, వ్యవసాయ సంబంధిత ఉత్తమ పద్ధతులు, ప్రభుత్వపరంగా లభించే వివిధ పథకాల ప్రయోజనాలు, వాటిని పొందడానికి అవసరమైన సహాయ సహకారాలు, సాంకేతికంగా వస్తున్న మార్పుల గురించిన సమాచారం ఎప్పటికప్పుడు సభ్య కుటుంబాలకు అందుతూ ఉంటుంది. ఆ విధంగా గ్రామంలోని ప్రతీ సభ్య కుటుంబానికీ అవసరమైన మార్గదర్శనం చేసే రిసోర్స్ సెంటర్‌గా కూడా ఈ అసోసియేషన్లు ఉపయోగపడతాయి.

ప్రదేశంగా చెప్పాలి. ఈ భట్వారీ ప్రాంతంలోని రైతాల్, నతీన్, ద్వారీ, గోర్సలీ, బంద్రానీ గ్రామాలకు చెందిన రైతన్నలతో ఫౌండేషన్ సమన్వయంతో పనిచేస్తోంది. ముందుగా వారిని సంఘటితపరచి, గ్రామస్థాయి అసోసియేషన్లుగా రూపొందించేందుకు ప్రోత్సహించింది. ఆ తరువాత వారిని తమ తమ అవసరాలకు తగినట్లుగా అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను చేపట్టేందుకు చేయూత ఇచ్చి ముందుకు నడిపించింది.

తొలి అడుగులు

భట్వారీ జిల్లాలో బంగాళా దుంపలు, బఠాణీల సేద్యాన్ని ఎక్కువగా రైతులు చేపడుతూ ఉంటారు. అక్కడ వాతావరణపరమైన సమస్యలే కాదు ఇంకా రైతులకు మరెన్నో సమస్యలు ఉన్నాయి. వాటిలో అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైనది - ఉత్పత్తులను మార్కెట్‌కు తీసుకెళ్లి మెరుగైన ధర సంపాదించుకోవడం. ఇప్పుడు అక్కడ ఉన్న మార్కెట్ వ్యవస్థలో ఉన్న పెద్ద లోపం ఏమిటంటే గ్రామ స్థాయిలోనే దళారులుగా వ్యవహరించే

వ్యవస్థీకృత మార్కెట్ సదుపాయం లేకపోవడం వల్ల రైతులు పండించిన బంగాళా దుంపలకు చాలా తక్కువ ధరలే లభిస్తున్నాయి.

ఏజెంట్లు, లేదా మధ్యవర్తులు. పండించిన పంటను ఏ రకంగానూ నాణ్యత ప్రకారం వేరుచేయకుండా రైతులు విక్రయించడం సర్వసాధారణం. ఉత్పత్తిని గ్రేడింగ్ చేసినట్లయితే తమ ఉత్పత్తికి సరైన ధర రాదేమోనని అక్కడి సాదాసీదా రైతులు భయపడుతూ ఉంటారు. నాసిరకం ఉత్పత్తి అమ్ముడుపోదని వారి భయం. పైగా అది కొండ ప్రాంతం కావడం వల్ల సరుకును మార్కెట్‌కు తరలించడమనేది చాలా కష్టసాధ్యమైన విషయం. ప్రత్యామ్నాయ రవాణా సదుపాయాలు లేని కారణంగానూ, వ్యవస్థీకృత మార్కెట్ వ్యవస్థ లేకపోవడం వల్లనూ, డెహ్రాడూన్, హరిద్వార్‌లలో ఉన్న పెద్ద మార్కెట్లకు వెళ్లగలిగే అలవాటు లేని కారణంగానూ రైతులు పూర్తిగా ఈ ఏజెంట్లు, మధ్యవర్తులపైనే ఆధారపడుతున్నారు. ధర తక్కువే అయినా వారికే తమ ఉత్పత్తిని అమ్మేసుకుంటున్నారు.

గ్రామ వికాస్ కోశ్ పేరుతో గ్రామ అభివృద్ధి నిధి ఏర్పాటు చేశారు. గ్రామ స్థాయి అసోసియేషన్ సభ్య కుటుంబాల నుంచి సేకరించిన / పేరుకున్న ఆర్థిక నిల్వలు ఇందులో జమ అవుతాయి. అసోసియేషన్ అవసరాలకు ఈ విధంగా జమచేసిన నిధులు దానిని స్వయం సమృద్ధం చేస్తాయి. గ్రామ అభివృద్ధికి, లేదా సభ్యులు క్లిష్ట సమాయాల్లో ఉన్నప్పుడు వారికి అందించేందుకు ఈ నిధిలోని సొమ్ము వినియోగించడం జరుగుతుంది.

టేబుల్ 1 – ఉత్పత్తులను నాణ్యత మేరకు గ్రేడింగ్ వల్ల ప్రయోజనాలు

అసోసియేషన్ పేరు	ఉత్పాదన	ఉత్పత్తిదారుల సంఖ్య	అమ్మకం (క్వింటాళ్లు)	ధర (రూ/క్వి)	పెరిగిన లబ్ధి (రూ/క్వి)
సామేశ్వర్ దేవతా గ్రామ కృషక్ సమితి బంద్రానీ	బంగాళాదుంప	15	140	1170	110
కాందార్ దేవతా గ్రామ కృషక్ సమితి ద్వారీ	బంగాళాదుంప	15	64	580	60
బన్సారియా నాగ్ గ్రామ్ కృషక్ సమితి గోర్సాలీ	బఠాణీ	25	20	5520	971

మార్కెట్ వరంగా ఎదురవుతున్న ఈ సమస్య పరిష్కరించేందుకు రిలయెన్స్ ఫౌండేషన్ రైతుల ఉత్పత్తులకు సరసమైన ధరలను చేకూర్చేందుకు మొదటి అడుగు వేసింది. అందుకోసం రైతులకు అవగాహన పెంచడానికీ, వారిని చైతన్యవంతులను చేసేందుకు ఆర్థిక ప్రయోజనాలను మెరుగుపరచుకునేందుకు అనుసరించవలసిన విధివిధానాల గురించి, ఉత్పత్తికి అదనపు విలువలు సమకూర్చుకునే పద్ధతుల గురించి, మార్కెట్‌తో లింకేజీలను ఏర్పాటు చేసుకోవడం గురించి, మార్కెట్ సమాచారం తెలుసుకునేందుకు అనుసరించవలసిన మార్గాలను తెలియజెప్పేందుకు ఏర్పాట్లు చేసింది. ఈ రకమైన కృషి యావత్తూ పూర్తయినప్పుడే రైతుల ఉత్పత్తులకు అత్యుత్తమ ధర లభిస్తుందనే అవగాహన కలిగించేందుకు చర్యలు తీసుకుంది. ఈ కార్యక్రమాన్ని గ్రామస్థాయి అసోసియేషన్‌ల ద్వారా 2016-17 సంవత్సరం నుంచి ప్రారంభించింది.

ఈ ప్రయత్నంలో మొట్టమొదట బంగాళా దుంపలు, బఠాణీల సేద్యంలో అనుసరించవలసిన అత్యుత్తమ సేద్య విధానాలపై రైతులకు పెద్ద ఎత్తున శిక్షణ ఇచ్చారు. అధిక దిగుబడులు సాధించేందుకు ఈ విధానాలు తోడ్పడతాయి. అందులో నాణ్యమైన విత్తనాలు సంపాదించడం చాలా ముఖ్యం. అందువల్ల అసోసియేషన్ల ద్వారా ఉత్తమ నాణ్యత కల విత్తనాలను సేకరించి సభ్య కుటుంబాలకు పంపిణీ చేసారు. విత్తన సేకరణ బాధ్యతను ఆయా క్లస్టర్లలోని అసోసియేషన్లు సమష్టిగా అంటే రైతాల్, నతీన్, ద్వారీ, గోర్సాలీ, బంద్రానీ గ్రామాలన్నీ సమైక్యంగా చేపట్టాయి.

ఈ విధంగా దళారులు, లేదా మధ్యవర్తుల కారణంగా ఎదురవుతున్న సమస్యలపై గ్రామస్థాయి అసోసియేషన్ సమావేశాలకు వారిని ఆహ్వానించి, వారి సమక్షంలోనే వివరించడంతో పాటు వాటి పరిష్కారంలో తోడ్పడాల్సిందిగా కొరవ తీసుకున్నాయి.

> సమైక్యంగా మార్కెటింగ్ చేపట్టడం వల్ల సభ్యులకు చాలా విలువైన వారి సమయం ఆదా అవడమే కాకుండా, పెద్ద మార్కెట్లలో బేరసారాలు చేయగల సామర్థ్యం వారిలో పెంపొందింది

ఈ సమావేశాల్లో పాలుపంచుకున్న చాలామంది దళారీలు, మధ్యవర్తులు ఆయా గ్రామాలకు చెందినవారే కావడంతో వారంతా కూడా అసోసియేషన్‌కు తమ వంతు సహాయం అందిస్తామని హామీ ఇచ్చారు.

ముందుగా సభ్య కుటుంబాల ఉత్పత్తిని సేకరించేందుకు ఈ అసోసియేషన్లు శ్రద్ధ తీసుకున్నాయి. ఇందుకోసం బఠాణీలు, బంగాళా దుంపల సాగు సమయాన్ని, వచ్చే దిగుబడులపై అంచనాలను సిద్ధం చేసింది. ఆ మేరకు సేకరణ, ఉమ్మడి మార్కెటింగ్ ఏర్పాట్లు పూర్తిచేసింది. సేకరించిన ఉత్పత్తిని డెహ్రాడూన్ మండీలో విక్రయించేందుకు సన్నాహాలు చేసింది.

ఆ తరువాత కొనుగోలుదారులు, విక్రేతల సమావేశాన్ని గ్రామంలోనే ఏర్పాటుచేసింది. ఈ సమావేశంలోనే అసోసియేషన్ ప్రతినిధులు ఉభయ పక్షాలతో మంతనాలు సాగించారు. కొనుగోలుదారులు డెహ్రాడూన్ మండి నుంచి వచ్చినవారు. ఇలా గ్రామ స్థాయిలోనే సమావేశం నిర్వహించడం ఇదే మొదటిసారి. మండీ నుండి వచ్చిన నిపుణులు ఉత్పత్తులను గ్రేడింగ్ చేయడంలోనూ, వేరుచేయడంలోనూ రైతులకు శిక్షణ ఇచ్చారు. అదే సమయంలో వాటిని వేరుచేసే విధానాలను రైతులకు తెలియజేశారు. నాణ్యత గురించి, గ్రేడింగ్ ప్రాధాన్యతల గురించి, సమష్టిగా మార్కెటింగ్ చేయడం వల్ల కలిగే ప్రయోజనాల గురించి వారు రైతులకు వివరించి వారికి అవసరమైన పూర్తి అవగాహన కలిగించారు.

మొట్టమొదటి సారిగా రెండు గ్రామాలకు చెందిన రైతులకు బఠాణీలను, బంగాళాదుంపలను గ్రేడింగ్ చేసే విధివిధానాలను తెలియజేశారు. ఇలా గ్రేడ్ చేసిన ఉత్పత్తిని మార్కెట్‌కు చేర్చేందుకు అవసరమైన గన్నీ బ్యాగులను అసోసియేషన్ అందజేసింది.

క్లస్టర్ స్థాయిలోనే బఠాణీల సేకరణ ఉమ్మడిగా చేపట్టడం జరిగింది

ఈ కార్యక్రమంలో పాహి, ద్వారీ, గోర్సాలీ, రైతాల్ గ్రామాల రైతులు పాల్గొన్నారు. మొత్తం మీద 9600 గన్నీ బ్యాగులను డెహ్రాడూన్ మార్కెట్ నుంచి అసోసియేషన్ సేకరించి రైతులకు అందించింది.

రైతులు స్వయంగా తమ చేతులతోనే ఒక్కో బ్యాగులో 50 కిలోల వరకు తమ తమ ఉత్పత్తులను నిల్వచేశారు. గతంలో ఒక్కో బ్యాగును 50 కిలోలు ఉన్నట్లుగా భావించి మరోసారి వాటి బరువు సరిచూసుకోకుండానే అమ్మివేయడం జరిగేది. ఇప్పుడు తీరు మారింది. ఇప్పుడు అసోసియేషన్ ఆధ్వర్యం లోనే వాటి బరువు తూచే యంత్రాలు ఏర్పడ్డాయి. అందువల్ల రైతులు తమ ఉత్పత్తులను ఖచ్చితమైన బరువు మేరకే విక్రయించుకోవడం సాధ్యమవుతోంది.

ఈ రకంగా విక్రయించిన బఠాణీలు, బంగాళా దుంపల పరిమాణాన్ని నమోదు చేసేందుకు ప్రత్యేకంగా చలాన్ల పుస్తకం ఇప్పుడు అందుబాటులోకి వచ్చింది. ఈ చలాన్ల కాపీలను మూడు తీసి ఒకటి రైతుకు ఇస్తారు. ఒకటి గన్నీ బ్యాగుకు తగిలిస్తారు. మరొక కాపీ అసోసియేషన్ దగ్గరే ఉంటుంది. గన్నీ బ్యాగుకు తగిలించిన కాపీ ఆధారంగా మండీలో సరుకు అమ్మివేయడంలో ఉపయోగకరంగా మారింది.

ఇలా గన్నీ బ్యాగుల్లో సిద్ధం చేసిన సరుకును మార్కెట్‌కు చేర్చడానికి అవసరమైన రవాణా సదుపాయాలను అసోసియేషన్ సమకూర్చింది. ఇలా రవాణా చేస్తున్న ఉత్పత్తులను సాగుచేసిన రైతులంతా ఈ రవాణా వ్యయాన్ని భరించారు. సరుకు మండీకి చేరిన తరువాత బహిరంగ మార్కెట్‌లో వేలంపాట వేశారు. ఆ విధంగా అమ్మివేసిన సరుకు, లభించిన ధరవరలను టేబుల్ 1లో చూడవచ్చు.

ఈ మొత్తం లావాదేవీలన్నిటినీ గ్రామ స్థాయిలో ఏర్పాటుచేసిన ఉమ్మడి అభివృద్ధి నిధి సహాయంతోనే నిర్వహించడం జరిగింది. వసూలైన మొత్తాన్ని అసోసియేషన్ ఖాతాలో జమచేయించారు. అసోసియేషన్ ఆధ్వర్యంలో రైతులకు చెల్లించాల్సిన నగదు పంపిణీ అయ్యేలా చూశారు. ఆయా రైతులు పండించిన పంట నాణ్యత, విక్రయించిన పరిమాణం ఆధారంగా వారికి చెల్లింపులు చేశారు. ఆ సమయంలోనే రవాణా ఖర్చులను అసోసియేషన్ మినహాయించుకుంది.

మొత్తం మీద రైతులకు అందించిన గన్నీ బ్యాగుల సేకరణకు ఉమ్మడి నిధి నుంచి రూ.1,29,600 పెట్టుబడి రూపంలో ఖర్చు అయింది. అసోసియేషన్ తీసుకున్న ఈ చొరవ కారణంగా అసోసియేషన్‌కు రూ.24,000 లాభం వచ్చింది. ఇక రైతు కుటుంబాలకు సుమారుగా రూ.38,400 ఆదా అయింది. ఈ లావాదేవీల కోసం డెహ్రాడూన్ మార్కెట్‌కు చెందిన ముగ్గురు టోకు వ్యాపారులతో మంతనాలు సాగించింది. ఈ చర్చల్లో మండీ ధరలను ఎప్పటికప్పుడు తెలియజేసేందుకు, మార్కెట్ వర్గాలతో అనుబంధాలు పెంచుకునేందుకు వారి సహాయ సహకారాలపై ఒక ఒడంబడిక కుదుర్చుకుంది. ఫలితంగా రైతులకు చాలా విలువైన సమయం ఆదా అయింది. పెద్ద మార్కెట్లలో బేరసారాలకు అవసరమైన సామర్థ్యాన్ని రైతుల్లో పెంపొందించడం సాధ్యమైంది.

ముగింపు

ఈ చొరవల కారణంగా రైతులకు మార్కెట్‌లో మెరుగైన అనుసంధానం సాధ్యమైంది. రైతుల ఉత్పత్తులను గ్రేడింగ్ చేయడంతో పాటు నాణ్యత ప్రాతిపదికన వేరుచేయడం వల్ల వారి ఉత్పాదనలకు అదనపు విలువలు లభించాయి.

ఉమ్మడిగా మార్కెట్ అవకాశాలకు ముందడుగు వేసిన కారణంగా సేకరణ కూడా సులభసాధ్యంగా మారింది. అసోసియేషన్ సభ్యులు, రవాణాదారులు, వ్యాపారులు ఈ మొత్తం కార్యక్రమం లో తమ వంతు పాత్ర తాము సమర్థవంతంగా నిర్వహించడానికి తోడ్పడింది. అదనపు విలువలను సమకూర్చుకోవడంలోనూ, ఉమ్మడిగా మార్కెట్ ప్రవేశాలకు, బేరసారాల సామర్థ్యం పెంపునకు, ముందస్తు ప్రణాళికలు సిద్ధం చేసుకునేందుకు, అవసరాన్ని బట్టి నిర్వహణ విధివిధానాలను సరిచేసుకునేందుకు తోడ్పడింది. ఇది తొలి అడుగు మాత్రమే. రానున్న సంవత్సరాల్లో మార్కెట్ రంగంలో అద్భుతాలకు ఇది దారితీయగలదని ఆశిద్దాం. ◆

Naveen Kumar Shakla and Kamlesh Gururani
Reliance Foundation
Uttarakashi District, Uttarakhand – 249193
E-mail: naveen.shukla12@gmail.com

ఆంగ్లమూలం :
లీసా ఇండియా, సంపుటి 20, సంచిక 1, మార్చి 2018